

Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
NILS WAHL
föredraget den 5 juli 2018¹

Mål C-595/17

**Apple Sales International,
Apple Inc.,
Apple retail France EURL**
mot

MJA, i egenskap av förvaltare av konkursboet efter eBizcuss.com (eBizcuss)

(begäran om förhandsavgörande från Cour de cassation (Högsta domstolen, Frankrike))

”Begäran om förhandsavgörande – Område med frihet, säkerhet och rättvisa – Domstols behörighet på privaträttens område – Artikel 23 i förordning (EG) nr 44/2001 – Prorogationsklausul i ett återförsäljaravtal – Skadeståndstalan som har väckts av återförsäljaren avseende en överträdelse av artikel 102 FEUF av leverantören”

Inledning

1. Förevarande begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 23 i förordning (EG) nr 44/2001,² som tillåter undantag från de allmänna reglerna om domstols internationella behörighet i förordningen om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en medlemsstat ska vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist i anledning av ett bestämt rättsförhållande och minst en av parterna har hemvist i en medlemsstat.
2. Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan bolagen Apple Sales International, Apple Inc. och Apple retail France EURL och å andra sidan MJA, i egenskap av konkursförvaltare för bolaget eBizcuss.com (nedan kallat eBizcuss), angående en skadeståndstalan som väckts av sistnämnda bolag avseende en överträdelse av artikel 102 FEUF.
3. Domstolen har anmodats att klargöra huruvida och inom vilka gränser det är möjligt att bortse från en prorogationsklausul för att säkerställa effektiviteten av en skadeståndstalan för skada som följer av företags beteenden som påstås utgöra missbruk av dominerande ställning.
4. Målet ger således återigen tillfälle, mot bakgrund av den lösning som domstolen valde i domen i målet av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335), att inkomma med förtydliganden till de berörda aktörerna i deras egenskap av, å ena sidan, upphovsmän till prorogationsklausuler och, å andra sidan, i egenskap av personer som önskar väcka skadeståndstalan för skador som påstås härröra från en överträdelse av konkurrensreglerna, särskilt artikel 102 FEUF, inom ramen för vad som i allmänhet betecknas som *private enforcement* (civilrättsligt genomförande).

¹ Originalspråk: franska.

² Rådets förordning av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

5. I skälen 2, 11, och 14 i förordning nr 44/2001 anges följande:

”(2) Vissa olikheter i medlemsstaternas bestämmelser om domstols behörighet och om erkännande av domar hindrar den inre marknaden från att fungera väl. Det är därför nödvändigt att införa bestämmelser som gör reglerna om behörighetskonflikter på privaträttens område mer enhetliga och som förenklar formaliteterna, så att domar från de medlemsstater som är bundna av denna förordning kan erkännas och verkställas enkelt och snabbt.

...

(11) Behörighetsbestämmelserna måste uppfylla kravet på förutsebarhet och bygga på den allmänna principen om svarandens hemvist, och det måste alltid kunna gå att bestämma vilken domstol som är behörig utifrån denna princip, utom i vissa bestämda fall när tvistens art eller hänsynen till partsautonomin gör det berättigat att använda någon annan anknytning. I fråga om juridiska personer bör hemvisten definieras autonomt så att de gemensamma reglerna blir klara och behörighetskonflikter kan undvikas.

...

(14) Parternas rätt att själva avtala om behörig domstol bör respekteras med förbehåll för de exklusiva behörighetsgrunderna i denna förordning, utom när det gäller försäkrings-, konsument- och anställningsavtal, där endast begränsad autonomi medges.”

6. I artikel 23 i förordning nr 44/2001, som ingår i avsnitt 7 i kapitel II, som har rubriken ”Avtal om domstols behörighet”, föreskrivs följande i punkt 1:

”Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en medlemsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den medlemsstaten ha behörighet. En sådan behörighet skall vara exklusiv om parterna inte har träffat avtal om annat. Ett sådant avtal om behörighet skall vara antingen

- a) skriftligt eller muntligt och skriftligen bekräftat, eller
- b) i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig, eller
- c) i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk eller annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iakttas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel.”

Fransk rätt

7. Vid tidpunkten för omständigheterna i det nationella målet föreskrevs i artikel 1382 i code civil (civillagen) att ”[v]ar och en som vållar någon annan person skada ska ersätta skadan”.

8. I artikel L. 420–1 i code de commerce (handelslagen) föreskrivs följande:

”Samordnade förfaranden, överenskommelser, uttrycklig eller underförstådd konkurrensbegränsande samverkan och sammanslutningar – även direkt eller indirekt genom ett bolag inom koncernen etablerat utanför Frankrike – är förbjudna om dessa har till syfte eller kan ha till resultat att hindra, begränsa eller snedvrída konkurrensen på en marknad och innebär att

1. andra företag hindras från att komma in på marknaden eller att konkurrera fritt,
2. fri marknadsprissättning hindras genom att prisernas upp- eller nedgång främjas på konstlad väg,
3. produktion, marknader, investeringar eller teknisk utveckling begränsas eller kontrolleras, eller
4. marknader eller inköpskällor delas upp.”

9. Artikel L. 420–2 i handelslagen har följande lydelse:

”Under de förhållanden som anges i artikel L. 420–1 är missbruk av ett företag eller en företagsgrupp av en dominerande ställning på marknaden eller en väsentlig del av denna förbjuden. Sådant missbruk kan omfatta leveransvägran, kopplingsförbehåll vid försäljning eller diskriminerande försäljningsvillkor eller brytande av etablerade affärsförbindelser, enbart av det skälet att motparten vägrar att godta orimliga försäljningsvillkor.

Missbruk av ett företag eller en grupp av företag av det ekonomiska beroendeförhållande i vilket en kund eller en leverantör befinner sig gentemot detta eller denna är dessutom förbjudet när det kan påverka konkurrensens funktion eller struktur. Sådant missbruk kan särskilt omfatta leveransvägran, kopplingsförbehåll vid försäljning eller diskriminerande förfaranden som avses i artikel L. 442–6 eller sortimentsavtal.”

Det nationella målet, tolkningsfrågorna och förfarandet vid EU-domstolen

10. Den 10 oktober 2002 ingick eBizcuss, senare företrätt av bolaget MJA, ett avtal med Apple Sales International, ett bolag bildat enligt irländsk rätt, benämnt ”Apple Authorized Reseller Agreement”, som gav eBizcuss ställning som godkänd återförsäljare av produkter av märket Apple. Detta avtal, enligt vilket eBizcuss skulle i det närmaste exklusivt distribuera motpartens produkter och som därefter har ändrats vid flera tillfällen, innehöll en prorogationsklausul till förmån för domstolarna i Irland.

11. Denna klausul, som är upprättad på engelska, hade i den sista versionen av distributionsavtalet, av den 20 december 2005, följande lydelse:

”This Agreement *and the corresponding relationship* between the parties shall be governed by and construed in accordance with the laws of the Republic of Ireland and the parties shall submit to the jurisdiction of the courts of the Republic of Ireland. Apple reserves the right to institute proceedings against Reseller in the courts having jurisdiction in the place where Reseller has its seat or in any

jurisdiction where a harm to Apple is occurring.”³

12. I april 2012 väckte eBizzuss talan vid Tribunal de commerce de Paris (Handelsdomstolen i Paris, Frankrike) om att bolaget Apple Sales International, det amerikanska bolaget Apple Inc. och det franska bolaget Apple Retail France ska förpliktas att betala skadestånd om 62 500 000 euro. Till stöd för sin talan gjorde eBizzuss i huvudsak gällande att svarandebolagen hade gjort sig skyldiga till konkurrensbegränsande förfaranden och illojal konkurrens genom att främja sitt eget nät till eBizzuss nackdel från år 2009.⁴ eBizzuss åberopade i detta hänseende ett åsidosättande av artikel 1382 i civillagen (nu artikel 1240 i civillagen), artikel L. 420–2 i handelslagen och artikel 102 FEUF.

13. Genom dom av den 26 september 2013 biföll Tribunal de commerce de Paris (Handelsdomstolen i Paris) invändningen om att domstolen inte är behörig som svarandebolagen framfört på den grunden att avtalet mellan bolaget och eBizzuss innehöll en prorogationsklausul där de irländska domstolarna utpekades.

14. Genom dom av den 8 april 2014 avslog Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris, Frankrike) eBizzuss överklagande av denna dom och bekräftade således att franska domstolar inte är behöriga att pröva yrkandet om skadestånd.

15. Genom dom av den 7 oktober 2015 upphävde Cour de cassation (Högsta domstolen, Frankrike) denna dom med motiveringen att Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris, Frankrike) hade åsidosatt artikel 23 i förordning nr 44/2001, såsom den tolkats av domstolen i dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335), med hänsyn till prorogationsklausulen i avtalet mellan eBizzuss och bolaget Apple Sales International, trots att denna inte hänvisar till tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätten.

16. Genom dom av den 25 oktober 2016 biföll Cour d’appel de Versailles (Appellationsdomstolen i Versailles, Frankrike) eBizzuss överklagande och återförvisade målet till Tribunal de commerce de Paris (Handelsdomstolen i Paris, Frankrike).

17. Apple Sales International, Apple och Apple Retail France överklagade denna dom till den hänskjutande domstolen och gjorde i huvudsak gällande att eftersom en självständig talan, i konkurrensrättslig bemärkelse, har sitt ursprung i avtalsförhållandet, bör hänsyn tas till en prorogationsklausul, även om denna klausul inte uttryckligen hänvisar till en sådan talan och ingen överträdelse av konkurrensreglerna tidigare har konstaterats av en nationell eller europeisk myndighet.

18. Den hänskjutande domstolen har angett att den under tiden har fått kännedom om en dom som meddelades av Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen, Portugal) den 16 februari 2016, Interlog och Taboada mot Apple. Denna gällde också Apple Sales International och en liknande rättslig klausul, som är formulerad i allmänna termer. Supremo Tribunal de Justiça slog fast att denna klausul var tillämplig på parterna i ett mål som rörde samma påstådda missbruk av dominerande ställning med hänsyn till unionsrätten och drog slutsatsen att de portugisiska domstolarna inte hade behörighet.

³ Parterna i målet vid den nationella domstolen är oeniga vad gäller översättningen av den kursiverade texten till franska. Den har antingen översatts med "relation correspondante" (motsvarande förhållanden) (klagandens översättning) eller med "et les relations en découlant" (de förhållanden som följer därav) (svarandens översättning). Trots denna skillnad kan klausulen översättas till franska på följande sätt: "Le présent contrat et la relation correspondante (traduction de la requérante)/et les relations en découlant (traduction de la défenderesse) entre les parties seront régis par et interprétés conformément au droit de la République d'Irlande et les parties se soumettent à la compétence des tribunaux de la République d'Irlande. Apple se réserve le droit d'engager des poursuites à l'encontre du Revendeur devant les tribunaux dans le ressort duquel est situé le siège du Revendeur ou dans tout pays dans lequel Apple subit un préjudice" ("Detta avtal och motsvarande förhållande (klagandens översättning) och de förhållanden som följer därav (svarandens översättning) mellan parterna ska regleras och tolkas enligt lagstiftningen i Irland och parterna godtar Republiken Irlands domstolars behörighet. Apple förbehåller sig rätten att väcka åtal mot återförsäljaren vid domstolarna på den ort där återförsäljaren har sitt säte eller i varje land där Apple åsamkas skada.")

⁴ Det framgår av handlingarna i målet att klaganden – som genom att delta i programmet "Apple premium reseller" blev en i det närmaste exklusiv återförsäljare för Appleprodukter – bland annat använde sig av affärsmetoder som var diskriminerande jämfört med de som tillämpades gentemot Apple Stores, såväl beträffande leveransen av Appleprodukter som prissättningen.

19. Mot denna bakgrund beslutade Cour de cassation (Högsta domstolen, Frankrike), att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

- ”1) Ska artikel 23 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att en nationell domstol vid vilken en återförsäljare har väckt skadeståndstalan mot en leverantör med stöd av artikel 102 FEUF får tillämpa en prorogationsklausul i avtalet mellan parterna?
- 2) Om den första frågan besvaras jakande, ska artikel 23 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att en nationell domstol vid vilken en återförsäljare har väckt skadeståndstalan mot en leverantör med stöd av artikel 102 FEUF får tillämpa en prorogationsklausul i avtalet mellan parterna, även i fall där denna klausul inte uttryckligen hänvisar till tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätten?
- 3) Ska artikel 23 i förordning nr 44/2001 tolkas så, att en nationell domstol vid vilken en återförsäljare har väckt skadeståndstalan mot en leverantör med stöd av artikel 102 FEUF får bortse från en prorogationsklausul i avtalet mellan parterna om ingen överträdelse av konkurrensrätten har konstaterats av någon nationell eller europeisk myndighet?”

20. Skriftliga yttranden har ingetts av Apple Sales International, eBizcuss, den franska regeringen och Europeiska kommissionen.

Bedömning

21. Denna begäran om förhandsavgörande avser huvudsakligen tolkningen av artikel 23 i förordning nr 44/2001 i det speciella sammanhang som avser skadeståndstalan som en återförsäljare har väckt mot en leverantör på grundval av artikel 102 FEUF, inom ramen för vilken missbruk av dominerande ställning har gjorts gällande gentemot den senare.

22. Såsom framgår av de olika ståndpunkter som intagits av de franska domstolar som har prövat fallet förefaller det som om diskussionen här avser den exakta räckvidden av den tolkning som EU-domstolen har gjort i sin dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

23. Mer konkret uppkommer frågan om det ska bortses från en prorogationsklausul i tvister som avser ett avtal och de förhållanden som följer därav, såsom den i det nationella målet som ger irländska domstolar behörighet, i de fall där en självständig skadeståndstalan väcks mot bakgrund av en påstådd överträdelse av artikel 102 FEUF om en självständig talan inte särskilt åsyftas i nämnda klausul. Domstolen har anmodats att klargöra om och i vilken mån en prorogationsklausul som avtalats mellan parterna i ett avtal (i detta fall ett distributionsavtal) kan ge verkningar i tvister där en överträdelse av EU:s konkurrenslagstiftning görs gällande.

24. Enligt en första tolkning, som är den som särskilt Cour de cassation (Högsta domstolen, Frankrike) förefaller ha gjort i dom av den 7 oktober 2015, kan en sådan prorogationsklausul endast beaktas om den *uttryckligen* hänvisar till tvister om ansvar på grund av överträdelse av konkurrensrätten.

25. Enligt en andra tolkning, som bland annat gjordes av den första nationella instansen i förevarande fall, men även, enligt klagandens uppfattning, av Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen, Portugal) i dom av den 16 februari 2016, *Interlog och Taboada mot Apple*,⁵ är en prorogationsklausul som *avfattats i allmänna termer* tillämplig på parterna i en tvist rörande ett påstått missbruk av dominerande ställning med hänsyn till unionsrätten.

26. Innan tolkningsfrågorna prövas, är det enligt min mening lämpligt att inledningsvis göra vissa allmänna överväganden avseende räckvidden av artikel 23 i förordning nr 44/2001.

Allmänna överväganden avseende artikel 23 i förordning nr 44/2001

27. Domstolen har redan vid flera tillfällen anmodats att uttala sig om tolkningen av artikel 23 i förordning nr 44/2001 och motsvarande bestämmelse som föregick denna, det vill säga artikel 17 i Brysselkonventionen.⁶

28. Såsom domstolen har erinrat om upprepade gånger ska dessa bestämmelser tolkas mot bakgrund av de mer allmänna mål som eftersträvas med Brysselkonventionen och förordning nr 44/2001, nämligen att stärka rättsskyddet för personer bosatta inom unionen, så att en käre utan svårighet kan avgöra vid vilken domstol han ska väcka talan och en svarande rimligtvis kan förutse var talan kan väckas mot honom.⁷

29. Inom ramen för den allmänna systematiken i förordning 44/2001 utgör artikel 23 en grundläggande bestämmelse. Den utgör uttryck för såväl principen om att partsautonomin har företräde (se skäl 14 i förordningen) och kravet på förutsebarhet (som avses i artikel 11 i samma förordning). Den syftar till att på ett klart och precist sätt utse en domstol i en konventionsstat som har exklusiv behörighet i enlighet med parternas gemensamma vilja som har uttryckts i enlighet med de i artikeln angivna strikta formkraven. Den rättssäkerhet som eftersträvas i denna bestämmelse skulle lätt kunna äventyras om en av de avtalslutande parterna tilläts att sätta denna regel i konventionen ur spel endast genom att påstå att hela kontraktet är ogiltigt på grund av skäl som grundar sig på den tillämpliga materiella rätten.⁸

30. Vad gäller möjligheten att göra undantag från behörighetsreglerna i förordning nr 44/2001 har domstolen redan haft tillfälle att understryka att de villkor som ställs i artikel 23 i denna förordning för att prorogationsklausulen ska vara giltig, såväl formella som materiella, måste tolkas restriktivt.⁹ När såväl de formella och materiella villkoren i denna är uppfyllda måste dock avtalet om behörig domstol kunna tillämpas. Vid bedömningen av vilken domstol som valts får hänsyn endast tas till de överväganden som är kopplade till kraven i artikel 23 i förordning nr 44/2001.¹⁰

5 Det förefaller som om parterna i målet vid den nationella domstolen inte är eniga om tolkningen och den exakta omfattningen av denna dom. eBizcuss har i sitt skriftliga yttrande således slagit fast att även om lösningarna i de domar som meddelats av franska Cour de cassation (Högsta domstolen, Frankrike) och av Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen, Portugal) skiljer sig åt, föreligger däremot inte några skillnader när det gäller tolkningen av artikel 23 i förordning nr 44/2001. Detta bolag har särskilt noterat att de portugisiska domstolarna har förklarat att den omtvistade prorogationsklausulen är tillämplig i förevarande fall efter att ha gjort den självständiga bedömningen att de faktiska omständigheterna i tvisten rörde "överträdelse av ett avtalat program och/eller krav på ersättning till följd av hävning av avtalet och inte ansvar till följd av överträdelse av konkurrensrätten."

6 Det bör erinras om att eftersom förordning nr 44/2001, i relationerna mellan medlemsstaterna, har ersatt konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 299, 1972, s. 32), i dess lydelse enligt senare konventioner om nya medlemsstaters tillträde till denna konvention, gäller domstolens tolkning av bestämmelser i konventionen även för bestämmelser i förordningen, när bestämmelserna i dessa rättsakter kan anses likvärdiga, vilket är fallet när det gäller artikel 23 i förordning nr 44/2001, som ersatt artikel 17 första stycket i konventionen (se, bland annat, dom av den 28 juni 2017, *Leventis och Vafeias*, C-436/16, EU:C:2017:497, punkt 31).

7 Se dom av den 3 juli 1997, *Benincasa* (C-269/95, EU:C:1997:337, punkt 26 och där angiven rättspraxis).

8 Dom av den 3 juli 1997, *Benincasa* (C-269/95, EU:C:1997:337, punkt 29).

9 Se bland annat, analogt, dom av den 14 december 1976, *Estasis Saloti di Colzani* (24/76, EU:C:1976:177, punkterna 6 och 7), och dom av den 28 juni 2017, *Leventis och Vafeias* (C-436/16, EU:C:2017:497, punkt 39).

10 Se, analogt, vad gäller tolkningen av artikel 17 i Brysselkonventionen, dom av den 16 mars 1999, *Castelletti* (C-159/97, EU:C:1999:142, punkt 49).

31. Vad gäller det materiella kravet att tilldelningen av behörighet ska avse ”tvister som har uppstått eller som kan komma att uppstå i samband med ett visst rättsförhållande” syftar det till att undvika att en part överraskas av att behörigheten tilldelats en bestämd domstol när det gäller samtliga tvister som kan uppkomma i partens förhållande till en annan avtalspart och som har sitt ursprung i ett annat förhållande än det med anledning av vilket avtalet om domstols behörighet träffats.¹¹

32. För det fall att det med hänsyn till detta materiella villkor uppkommer tvivel om en prorogationsklausul är tillämplig ankommer det enbart på den domstol vid vilken prorogationsklausulen har åberopats att avgöra om den är tillämplig på föremålet för tvisten eller inte.¹²

33. Även om denna bedömning – som särskilt kräver att den domstol vid vilken målet har anhängiggjorts fastställer om den aktuella tvisten var *rimligen förutsebar* för parterna vid den tidpunkt då dessa avtalade denna klausul – enbart kan göras i det enskilda fallet ska enligt min mening flera tolkningsriktlinjer hållas i åtanke.

34. För det första innebär det företräde som tillerkänns partsautonomin, som kommer till uttryck i den prorogationsklausul som i vederbörlig ordning avtalats, att det avgörande är om det är möjligt att fastslå om det föreligger en koppling mellan den aktuella tvisten – i förevarande fall en talan om skadestånd för skada som påstås ha uppkommit huvudsakligen till följd av konkurrensbegränsande beteenden – och det bestämda rättsförhållande som anges i denna klausul, oavsett om det är fråga om utomobligatoriskt skadeståndsansvar eller skadeståndsansvar på grund av avtalsbrott i den mening som avses i den mening som avses i förordning nr 44/2001 och i än högre grad i den mening som avses i tillämpliga nationella bestämmelser.

35. En tvist som är av utomobligatorisk art men som uppstått i samband med avtalsförhållandet kan således omfattas av tillämpningsområdet för prorogationsklausulen när denna tvist har sitt ursprung i avtalsförhållanden med anledning av vilka klausulen ingicks.

36. Klausulens bindande verkan innebär vidare att det inte krävs att den domstol som anges i klausulen har någon som helst anknytning till tvisten. Med andra ord utgör inte den omständigheten att prorogationsklausulen anger en bestämd domstol som inte har någon anknytning till parterna eller det omtvistade förhållandet hinder för att tillämpa den.¹³

37. Den omständigheten att prorogationsklausulen är asymmetrisk eller ensidig, såsom i förevarande fall, på så sätt att enbart en part är förpliktad att väcka talan vid en bestämd domstol medan den andra parten förbehåller sig rätten att väcka talan vid andra domstolar kan inte heller i sig vara avgörande vid bedömningen av klausulens giltighet med hänsyn till de krav som anges i artikel 23 i förordning nr 44/2001,¹⁴ förutsatt att en sådan klausul uppfyller kravet på förutsägbarhet.

11 Se, bland annat, dom av den 10 mars 1992, Powell Duffryn (C-214/89, EU:C:1992:115, punkt 31), och dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punkt 68).

12 Se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punkt 67 och där angiven rättspraxis).

13 Se dom av den 16 mars 1999, Castelletti (C-159/97, EU:C:1999:142, punkt 46 och följande punkter och där angiven rättspraxis), där det påpekas att artikel 17 i Brysselkonventionen, vilken motsvarar nämnda artikel 23 i förordning 44/2001, ska tillämpas utan hänsyn till om det föreligger ett objektivt samband mellan det omtvistade rättsförhållandet och den utvalda domstolen. Se analogt, fortfarande avseende tolkningen av artikel 17 i Brysselkonventionen, dom av den 24 juni 1981, Elefanten Schuh (150/80, EU:C:1981:148, punkt 27), enligt vilken en avtalslutande stats lagstiftning inte kan utgöra hinder mot en prorogationsklausuls giltighet enbart av det skälet att det språk som används av parterna inte är det språk som föreskrivs i denna lagstiftning.

14 I detta avseende skiljer sig ordalydelsen i artikel 23 i förordning nr 44/2001 från den i artikel 17 i Brysselkonventionen, i vilken det uttryckligen föreskrevs att "[o]m ett avtal om domstols behörighet har träffats till förmån för endast en av parterna, behåller den parten sin rätt att väcka talan vid varje annan domstol som är behörig". Den skiljer sig även från artikel 25 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträtts område (EUT L 351, 2012, s.1) som är tillämplig på rättsliga förfaranden som har inletts sedan den 10 januari 2015. Enligt sistnämnda bestämmelse har de domstolar som anges i en prorogationsklausul exklusiv behörighet, "såvida inte avtalet är ogiltigt på materiell grund enligt lagen i den medlemsstaten".

38. Den innebär slutligen att den materiella rätt som är tillämplig på tvisten i sak i princip inte har någon inverkan på bedömningen av domstols behörighet. Det ska erinras om att det just är de materiella bestämmelsernas bristande betydelse i förhållande till prorogationsklausulen som utgör en verklig garanti för rättssäkerheten och förutsägbarheten.¹⁵

39. Jag kommer att återkomma till denna punkt närmare i det följande när jag behandlar frågan om hur en prorogationsklausul ska bedömas inom ramen för en talan som syftar till att säkerställa effektiviteten av det skydd som tillerkänns enskilda i samband med överträdelse av konkurrensrätten.

Den första frågan: Huruvida en prorogationsklausul är tillämplig i samband med en skadeståndstalan som väckts av en återförsäljare mot leverantören på grundval av artikel 102 FEUF

40. Den hänskjutande domstolen vill genom sin första fråga få klarhet i huruvida artikel 23 i förordning nr 44/2001 allmänt gör det möjligt att tillämpa en prorogationsklausul när skadeståndstalan grundar sig på ett påstått åsidosättande av artikel 102 FEUF. Med andra ord uppkommer frågan huruvida artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att det föreligger *principiella* hinder för att tillämpa en prorogationsklausul i en tvist som grundar sig på en överträdelse av artikel 102 FEUF.

41. I förevarande fall förefaller samtliga parter vara ense om att artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den gör det möjligt för den nationella domstolen att beakta en prorogationsklausul i sådana situationer, eller åtminstone inte utgör hinder för detta.

42. Jag kan enbart instämma med denna slutsats.

43. Mot bakgrund av vad som anförts ovan, och med undantag för de områden som specifikt anges i förordning nr 44/2001,¹⁶ kan den ändamålsenliga verkan av en prorogationsklausul inte vara beroende av att ett materiellt villkor iakttas, bortsett från kravet avseende syftet med klausulen, nämligen att den måste avse "ett bestämt rättsförhållande".

44. De materiella bestämmelsernas bristande betydelse för giltigheten av en prorogationsklausul som, vill jag påminna om, utgör en viktig garanti för iakttagandet av parternas autonomi och förutsägbarheten, gäller bland annat när det inom ramen för tvisten görs gällande att det föreligger en överträdelse av konkurrensrätten.

45. I avsaknad av en särskild bestämmelse i förordning nr 44/2001, som i ett sådant fall medger undantag från den bindande verkan av en prorogationsklausul, kan principen om effektivt genomförande av konkurrenslagstiftningen inte göras gällande för att få en sådan klausul ogiltigförklarad.

46. Den ändamålsenliga verkan av artiklarna 101 och 102 FEUF förutsätter visserligen att var och en kan begära ersättning för en skada som orsakats av ett avtal eller ett beteende som kan begränsa eller snedvrída konkurrensen.¹⁷

15 Se dom av den 3 juli 1997, Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, punkterna 27 och 29).

16 Det rör sig om fall av exklusiv behörighet vilka i förordning nr 44/2001 dels omfattar tvister rörande försäkringsavtal (avsnitt 3) konsumentavtal (avsnitt 4) och anställningsavtal, dels de områden som avses i artikel 22 i förordningen.

17 Se dom av den 13 juli 2006, Manfredi m.fl. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, punkt 60 och där angiven rättspraxis).

47. Såsom domstolen emellertid slog fast i domen av den 21 maj 2015 i målet CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335) kan den domstol vid vilken talan väckts inte, utan att undergräva syftet med förordning nr 44/2001, underlåta att beakta en prorogationsklausul som är förenlig med artikel 23 i förordningen enbart av det skälet att den anser att den domstol som avses i klausulen inte fullt ut kan säkerställa principen om ett effektivt genomförande av konkurrensregler genom att inte möjliggöra för den som lider skada till följd av företags misstänkta eller faktiska konkurrensbegränsande beteenden att erhålla full ersättning för den uppkomna skadan. Det finns tvärtom anledning att anse att enskilda ges en tillräcklig garanti i detta hänseende genom de rättsmedel som finns i varje medlemsstat, kompletterade av möjligheten att begära förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF.¹⁸

48. Slutligen utgör kravet på ett effektivt genomförande av förbudet mot missbruk av dominerande ställning i sig inte hinder mot parternas möjlighet att genom en prorogationsklausul göra undantag från de behörighetsregler som föreskrivs i förordning nr 44/2001.

49. Mot bakgrund av ovanstående överväganden föreslås det att den första frågan besvaras enligt följande. Artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att det i princip inte föreligger något hinder mot att tillämpa en prorogationsklausul inom ramen för en självständig skadeståndstalan, som den i det nationella målet, som väckts av en återförsäljare mot en leverantör till följd av en påstådd överträdelse av artikel 102 FEUF.

Den andra frågan: Kravet på en uttrycklig hänvisning till tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätten

50. Genom sin andra fråga vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida artikel 23 i förordning nr 44/2001 utgör hinder för en prorogationsklausul som inte uttryckligen hänvisar till ”tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätten”.

51. Denna fråga syftar slutligen till att få fastställt vilka närmare uppgifter som prorogationsklausulser måste innehålla för att kunna tillämpas vid tidpunkten för talan som grundar sig på konkurrensrätten, i förevarande mål en talan om ersättning för skada som påstås ha vållats av en överträdelse av artikel 102 FEUF.

52. Det ska i detta avseende erinras om att i den mån artikel 23.1 i förordning nr 44/2001 innebär att parterna kan göra undantag från de behörighetsregler som uppställs i denna i det enda syftet att avgöra ”en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande”, ankommer det på parterna att utforma klausulen på så sätt att den på bästa sätt uttrycker deras vilja.

53. Frågan huruvida en sådan klausul omfattar en bestämd form av talan kommer således alltid att bero på utformningen av denna klausul och den eventuella tolkningen därav av den domstol där talan väckts.

54. Det är inte heller möjligt att ge ett slutgiltigt svar på frågan, det vill säga utan att hänvisa till själva ordalydelsen av prorogationsklausulen i fråga, om denna är tillämplig med anledning av tvister om ansvar för överträdelse av konkurrensreglerna för det fall denna klausul inte *uttryckligen* hänvisar till sådana tvister. Det ankommer på den nationella domstol vid vilken målet anhängiggjorts, som ensam har att fastställa den exakta omfattningen av denna klausul, att bedöma om tvisten avseende det ansvar som den andra avtalsparten har ådragit sig på grund av en överträdelse av konkurrensreglerna har sitt ursprung i det rättsförhållande med anledning av vilket klausulen ingicks.

¹⁸ Se, för ett likande resonemang, dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punkt 63).

55. Vad beträffar frågan huruvida en prorogationsklausul är tillämplig med anledning av en talan om skadestånd för en skada som orsakats av ett konkurrensbegränsande beteende, kan det inte uteslutas att denna ingår i ett avtalsrättsligt sammanhang och att domstolen följaktligen är skyldig att beakta denna, oberoende av den uttryckliga hänvisningen till ”tvister om ansvar till följd av en överträdelse av konkurrensrätten”.

56. Det vore enligt min mening oproportionerligt att av parterna i tvisten alltid kräva att de närmare har specificerat karaktären av talan som avses omfattas av prorogationsklausulen, när klausulen är avfattad i ganska allmänna ordalag för att omfatta varje form av talan som på ett eller annat sätt avser det avtalsförhållande med anledning av vilket klausulen avtalats.

57. När parterna avtalar om en prorogationsklausul avser de huvudsakligen att ge en bestämd domstol behörighet att avgöra alla frågor rörande deras förhållande, utan att de alltid kan förutse och definiera karaktären av de tvister som kan uppstå mellan dem. Om så inte var fallet, skulle funktionen och räckvidden av en sådan klausul avsevärt äventyras.

58. Denna slutsats är, enligt min uppfattning, i linje med den lösning som valts i domen i målet CDC Hydrogen Peroxide,¹⁹ och i synnerhet i punkt 69 däri.

59. I den domen erinrade EU-domstolen om att det uteslutande ankommer på den nationella domstol vid vilken en prorogationsklausul åberopas att avgöra om de aktuella tvisterna omfattas av dess tillämpningsområde (punkt 67 i domen), och utvecklade med avseende på de prorogationsklausuler som allmänt avsåg ”alla tvister som uppstår till följd av eller i samband med avtalet”, vissa tolkningsriktlinjer för att vägleda den nationella domstolen (punkterna 68–71).

60. EU-domstolen påpekade bland annat att en klausul som på ett abstrakt sätt tar sikte på tvister som kan uppkomma i avtalsförhållanden inte omfattar en tvist avseende skadeståndsansvar utanför avtalsförhållanden som en medkontrahent påstås ha ådragit sig till följd av vederbörandes deltagande i en otillåten samverkan. En klausul som avser ”tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätten” innebär däremot att den domstol vid vilken målet anhängiggjorts måste konstatera att den saknar behörighet.²⁰

61. Med hänsyn till de särskilda omständigheterna i det målet förefaller det mig som om sistnämnda övervägande ska ses i sitt sammanhang.

62. För det första verkar det som om tvisten i det målet avsåg en kollektiv talan som väcktes av bolaget CDC för att utom rätta och vid domstol driva in skadeståndsfordringar. Talan grundades på ett påstående om en otillåten samverkan som begåtts av flera företag med säte i olika medlemsstater som åberopade prorogationsklausuler i vissa av överlåtelseavtalen med de företag som påstås ha lidit skada av den otillåtna samverkan som konstaterats genom ett beslut av kommissionen.²¹

63. Den lösning som domstolen antog i detta sammanhang hade den fördelen att en uppdelning av skadeståndsmålet mellan flera fora/domstolar förhindrades, vilket skulle ha varit resultatet vid en vid tolkning av tillämpningsområdet för prorogationsklausuler i avtal som enligt min mening inte har något samband med den otillåtna samverkan som ingåtts mellan en av avtalsparterna och tredje man. Den skadeståndstalan som CDC väckt mot svarandena i det nationella målet avsåg företag som var etablerade i fem andra medlemsstater än Tyskland.

¹⁹ Dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

²⁰ Se dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punkterna 69 och 71).

²¹ Kommissionens beslut 2006/903/EG av den 3 maj 2006 om ett förfarande enligt artikel [81 EG] och artikel 53 i EES-avtalet mot Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa AG, Edison SpA, FMC Corporation, FMC Foret SA, Kemira OY, L’Air Liquide SA, Chemoxal SA, Snia SpA, Caffaro Srl, Solvay SA/NV, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA och Arkema SA (ärende COMP/F/C.38.620 – Väteperoxid och perborat) (EUT L 353, 2006, s. 54).

64. För det andra, och framför allt, var samverkan till sin karaktär hemlig och hade följaktligen inte något samband med de överlåtelseavtal med anledning av vilka de omtvistade prorogationsklausulerna hade avtalats. I en sådan situation talar målet att uppnå förutsebarhet som motiverar möjligheten att göra gällande prorogationsklausuler och den logiska följderna därav, nämligen att undvika att en part "övertäckas" av att behörigheten tilldelas en bestämd domstol till följd av andra förhållanden än de med anledning av vilka avtalet om domstols behörighet träffats (se punkt 68 i domen CDC), för att den omtvistade prorogationsklausulen inte ska tillämpas.

65. Enligt min mening är kravet på en uttrycklig hänvisning till "tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätten" endast relevant för tvister som uppenbart inte har sitt ursprung i ett annat rättsförhållande än det med anledning av vilket avtalet om domstols behörighet träffats.

66. De uppgifter som har lämnats av domstolen ska således förstås så, att de avser att erinra om att de aktuella tvisterna faktiskt ska ha sitt ursprung i avtalsförhållandena mellan parterna i avtalet i fråga (se särskilt punkt 70 i domen CDC). Den lösning som domstolen antagit kan däremot enligt min mening inte tolkas så, att det krävs att en prorogationsklausul i detalj anger alla former av tvister om skadestånd som kan uppkomma mellan parterna.

67. I detta avseende kan det till exempel inte uteslutas att vissa beteenden som påstås utgöra en konkurrensbegränsande samverkan eller ett missbruk av dominerande ställning, såsom de som kan förekomma inom ramen för ett selektivt distributionssystem, kan ha ett samband med distributionsavtalet och följaktligen omfattas av prorogationsklausulen i ett sådant avtal, som har avfattats i allmänna ordalag, utan att det uttryckligen anges vilka typer av talan som kan väckas vid överträdelse av konkurrensreglerna.

68. Eftersom, såsom förefaller vara fallet i det nationella målet, det påstådda beteendet hänför sig till de prisvillkor eller leveransvillkor som tillämpas på ett diskriminerande sätt, kan det inte uteslutas att tvisten har sitt ursprung i rättsförhållandet mellan en leverantör på dess återförsäljare. Den nationella domstol vid vilken målet har anhängiggjorts kommer således, vid en talan om överträdelse av konkurrensreglerna, att kunna utgå från att de faktiska omständigheter som åberopats avser det avtalsförhållande med anledning av vilket en prorogationsklausul har avtalats, även om denna har avfattats i allmänna ordalag.

69. Ett viktigt klagomål krävs. Det är inte här fråga om att artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tillämpas annorlunda – och närmare bestämt om att tillämpningen av en prorogationsklausul ska tolkas annorlunda vid tvister om ansvar på grund av överträdelser av konkurrensrätt beroende på om invändningen avser en överträdelse av förbudet mot konkurrensbegränsande samverkan (artikel 101 FEUF) eller missbruk av dominerande ställning (artikel 102 FEUF).

70. Det finns i princip inget skäl att behandla dessa överträdelser annorlunda ur ett processuellt eller behörighetsmässigt hänseende. Jag har i detta hänseende svårt att instämma i idén om att konkurrensbegränsande samverkan som är förbjuden enligt artikel 101 FEUF alltid har skadlig verkan utanför avtalsförhållanden, medan beteenden som utgör missbruk av dominerande ställning som är förbjudna enligt artikel 102 FEUF med nödvändighet har sitt ursprung i det avtal som ingåtts mellan den som vållats skada av det påstådda beteendet och den som gjort sig skyldig till sådant missbruk.

71. Det är nödvändigt att i varje enskilt fall, och därmed oberoende av den rättsliga grunden för talan, avgöra om huruvida det uppträdande som ligger till grund för tvisten anknyter till det avtalsförhållande med anledning av vilket prorogationsklausulen har avtalats.

72. I den mån tvisten har uppkommit till följd av detta förhållande kan den omfattas av tillämpningsområdet för en prorogationsklausul som avfattats i allmänna ordalag och som inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till de grunder på vilka talan eventuellt kan väckas.

73. En skadeståndstalan som grundas på en påstådd överträdelse av artikel 102 FEUF kan följaktligen gynnas av en överenskommen utvidgning av behörigheten, om den har sitt ursprung i avtalet, utan att det är nödvändigt att nämnda talan uttryckligen nämns i den omtvistade klausulen.

74. Detta är den ståndpunkt som tycks ha antagits av Supremo Tribunal de Justiça (Högsta domstolen, Portugal) i dess dom av den 16 februari 2016, Interlog och Taboada. Den domstolen slog fast att den begäran som ingavs till den avsåg ”ett beteendemässigt missförhållande i förhållande till balansen i [det omtvistade] avtalet (eller programmet)”, även om den rörde ett konkurrensbegränsande beteende. Den drog därav slutsatsen att den tvist som anhängiggjorts vid den uppkom i anledning av det rättsförhållande inom ramen för vilket klausulen ingicks. Härav framgick att klausulen kunde tillämpas fullt ut på de faktiska omständigheterna i målet.

75. Följaktligen kan slutsatsen dras att en skadeståndstalan som denna gång grundar sig på artikel 101 FEUF, under vissa omständigheter, kan ha sitt ursprung i det rättsförhållande med anledning av vilket klausulen ingicks. Detta kan vara fallet i samband med en talan inom ramen för vilken ett beteende hos en leverantör som är toppen i ett selektivt eller exklusivt distributionsnätverk gentemot dess återförsäljare ifrågasätts på grundval av samma bestämmelse.

76. Avslutningsvis beror frågan om en prorogationsklausul är tillämplig om den inte uttryckligen hänvisar till tvister om ansvar till följd av en överträdelse av konkurrensreglerna på den bedömning som den nationella domstol vid vilken klausulen åberopas kommer att göra mot bakgrund av dess ordalydelse och av parternas vilja.

77. Om det visar sig att de parter som inte kunnat förutse en bestämd tvist inte avsåg att en prorogationsklausul som formulerats i abstrakta ordalag skulle omfatta denna, kan klausulen inte göras gällande i en sådan tvist. Så är särskilt fallet i fråga om en tvist rörande en av parternas parter ansvar för dess deltagande i en konkurrensbegränsande samverkan med utomstående företag som inte är parter i avtalsförhållandet.

78. Om tvisten däremot avser avtalsförhållandet, i den del den bland annat avser de villkor som parterna avtalat, kan den, även om den grundas på en överträdelse av konkurrensrätten, omfattas av prorogationsklausulen. Detta kan till exempel vara fallet med en talan som grundas på artikel 102 FEUF inom ramen för vilken de pris- och leveransvillkor som överenskommit i ett distributionsavtal som innehåller en prorogationsklausul ifrågasätts.

79. Mot bakgrund av det ovan anförda anser jag att den andra frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den innebär en skyldighet för den nationella domstol, vid vilken en skadeståndstalan har anhängiggjorts på grundval av artikel 102 FEUF, att tillämpa en prorogationsklausul i ett avtal, om den aktuella tvisten uppkom med anledning av det rättsförhållande i samband med vilket klausulen avtalades. Det ankommer således på den nationella domstol vid vilken målet anhängiggjorts att i varje enskilt fall avgöra huruvida tvisten i fråga är av sådant slag att den omfattas av en sådan klausul, även om denna avfattats i allmänna ordalag, i tvister om ansvar till följd av en överträdelse av konkurrensrätten.

Den tredje frågan: Kravet att en konkurrensmyndighet tidigare ska ha konstaterat en överträdelse av konkurrensrätten för att en prorogationsklausul ska vara tillämplig

80. Den hänskjutande domstolen vill genom sin tredje fråga få klarhet i om den omständigheten att en överträdelse av konkurrensreglerna inte har konstaterats tidigare av en nationell eller en europeisk myndighet med ansvar för konkurrensfrågor gör det möjligt att utesluta prorogationsklausulen.

81. Med andra ord uppkommer frågan om den omständigheten att skadeståndstalan avseende överträdelse av konkurrensreglerna är självständig (en så kallad *stand alone*-talan) som skiljer sig från en *follow on*-talan, såsom den som är i fråga i domen av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335), kan motivera att prorogationsklausulen frångås, även om det inte finns något stöd för detta i den domen.

82. I linje med ovanstående överväganden föreslår jag att frågan besvaras nekande.

83. Enligt min uppfattning är karaktären av den skadeståndstalan (*follow on* eller *stand alone*) som väckts vid domstolen inte en relevant parameter vid bedömningen av om en prorogationsklausul är tillämplig. Det förhållandet att en konkurrensmyndighet tidigare har eller inte har konstaterat en överträdelse av konkurrensreglerna är således ett övervägande som helt saknar betydelse i förhållande till de överväganden som bör ges företräde vid domstolens bedömning av om en prorogationsklausul ska tillämpas eller tvärtom frångås i en bestämd tvist, och i synnerhet inom ramen för en skadeståndstalan för den skada som påstås ha åsamkats till följd av en överträdelse av konkurrensreglerna.

84. Det bör, såsom framgår av skälen 3, 12 och 13 i direktiv 2014/104,²² noteras att artiklarna 101 och 102 FEUF har direkt effekt i förhållanden mellan enskilda och ger berörda personer rättigheter och skyldigheter som de nationella domstolarna är skyldiga att skydda. Var och en som anser sig ha lidit skada på grund av en överträdelse av konkurrensreglerna har rätt att begära skadestånd med anledning av en skada som orsakats oberoende av om en sådan överträdelse tidigare har konstaterats av en konkurrensmyndighet.²³

85. Det är dessutom klarlagt att en talan om ersättning för skada som påstås ha uppkommit till följd av överträdelser av konkurrensrätten, till skillnad från tvister avseende en påföljd som ålagts av en förvaltningsmyndighet när denna utövar de befogenheter som faller under begreppet ”förvaltningsrättsliga frågor”, är av privaträttslig karaktär i den mening som avses i förordning nr 44/2001 och omfattas således av den.²⁴

86. Enligt artikel 23.1 i nämnda förordning kan parterna emellertid inte endast frångå den allmänna behörighetsregeln utan även de särskilda behörighetsreglerna genom att ingå avtal om behörig domstol. Den domstol vid vilken talan väckts kan därför i princip vara bunden av en prorogationsklausul som avviker från de allmänna och särskilda behörigheter som föreskrivs i denna förordning.²⁵

87. Liksom de materiella regler som är tillämpliga i sakfrågan i målet inte kan ändra denna möjlighet,²⁶ är den inte heller beroende av den omständigheten att den omtvistade talan avser att sanktionera överträdelser av unionens konkurrensrätt som tidigare konstaterats av de behöriga myndigheterna. Det ska erinras om att partsautonomin motiverar att deras val av en annan domstol än den som eventuellt hade haft behörighet enligt förordning nr 44/2001 ges företräde.²⁷

22 Europaparlamentets och rådets direktiv av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser (EUT L 349, 2014, s. 1).

23 Se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 juni 2011, Pfeleiderer (C-360/09, EU:C:2011:389, punkterna 28 och 29 och där angiven rättspraxis).

24 Se dom av den 28 juli 2016, Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:607, punkt 34 och där angiven rättspraxis).

25 Se dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punkterna 59 och 61 och där angiven rättspraxis).

26 Se dom av den 21 maj 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, punkterna 62 och 63 och där angiven rättspraxis).

27 Se dom av den 7 juli 2016, Hőszi (C-222/15, EU:C:2016:525, punkt 44 och där angiven rättspraxis), och dom av den 28 juni 2017, Leventis och Vafeias (C-436/16, EU:C:2017:497, punkt 33 och där angiven rättspraxis).

88. Slutligen anser jag att en åtskillnad, i samband med prövningen av tillämpningen av en prorogationsklausul i en tvist, mellan en *stand alone*- och en *follow on*-talan tydligt strider mot målet att uppnå förutsebarhet som eftersträvas med artikel 23 i förordning nr 44/2001, eftersom en sådan tillämpning blir beroende av att en konkurrensmyndighet i ett senare skede konstaterar en överträdelse. På samma sätt som ett sådant konstaterande inte bör utgöra ett villkor för att kunna frångå en prorogationsklausul, räcker det inte att anföra att tvisten rör en självständig talan (*stand alone*) för att undvika att en sådan klausul blir ogiltig, oberoende av den konkreta bedömningen av denna och det rättsförhållande med anledning av vilket den avtalats.

89. Jag föreslår därför att den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den omständigheten att en överträdelse av konkurrensreglerna inte har konstaterats tidigare på grundval av artikel 102 FEUF inte i sig gör det möjligt att tillämpa en prorogationsklausul vid en skadeståndstalan på grundval av konkurrensreglerna, eller tvärtom att bortse från denna.

Förslag till avgörande

90. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen besvarar frågorna från Cour de cassation (Högsta domstolen, Frankrike) på följande sätt:

- 1) Artikel 23 i rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område ska tolkas så, att det i princip inte föreligger något hinder mot att tillämpa en prorogationsklausul inom ramen för en självständig skadeståndstalan, som den i det nationella målet, som väckts av en återförsäljare mot en leverantör till följd av en påstådd överträdelse av artikel 102 FEUF.
- 2) Artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den innebär en skyldighet för den nationella domstol, vid vilken en skadeståndstalan har anhängiggjorts på grundval av artikel 102 FEUF, att tillämpa en prorogationsklausul i ett avtal, om den aktuella tvisten uppkom med anledning av det rättsförhållande i samband med vilket klausulen avtalades. Det ankommer således på den nationella domstol vid vilken målet anhängiggjorts att i varje enskilt fall avgöra huruvida tvisten i fråga är av sådant slag att den omfattas av en sådan klausul, även om denna avfattats i allmänna ordalag, i tvister om ansvar till följd av en överträdelse av konkurrensrätten.
- 3) Artikel 23 i förordning nr 44/2001 ska tolkas så, att den omständigheten att en överträdelse av konkurrensreglerna inte har konstaterats tidigare på grundval av artikel 102 FEUF inte i sig gör det möjligt att tillämpa en prorogationsklausul vid en skadeståndstalan på grundval av konkurrensreglerna, eller tvärtom att bortse från denna.